

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА НЕПОВНОЛІТНІХ ТА ПРИЧИНИ ЇЇ ВИНИКНЕННЯ

А. Р. Козленко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Останніми роками проблема девіантної поведінки неповнолітніх в Україні набула особливої гостроти й актуальності. Практика показує, що система покарань, передбачених законодавством у боротьбі з порушеннями норм і правил поведінки, не завжди дає достатньо ефективні результати. Рецидиви девіантних проявів трапляються досить часто. Очевидно, що пріоритетними в цьому плані мають стати профілактичні заходи. Розв'язання питань, пов'язаних з девіантною поведінкою неповнолітніх, відбувається на різних рівнях, зокрема, правовому, медичному, психологічному, соціальному, педагогічному.

Проблема девіантної поведінки неповнолітніх досліджується багатьма галузями науки, зокрема психологією, соціологією, кримінологією, юриспруденцією як в Україні, так і в інших державах. Серед вітчизняних дослідників доцільно відмітити О. М. Джужу та С. М. Корецького, які досліджували проблеми співвідношення девіантної та делінквентної поведінки. В. В. Васильєв розглядав проблему групової злочинності неповнолітніх та мотиви делінквентної поведінки. Е. В. Максименко у своїй праці розглядає виникнення девіації у підлітків під впливом мікросередовища, а також на основі соціальної спадковості, тобто відтворенню як позитивних так і негативних сторін способу життя суспільства. З психологічної точки зору даною проблемою займалися А. Бандура, Л. Берковіц, Р. А. Берон, Д. Долорд, Д. Зільман, Ч. Ломброзо, К. Лоренц, Н. Е. Міллер, С. Фешбах та ін.

Поняття девіантна поведінка (від лат. *deviatio* – відхилення) визначається як поведінка, що відхиляється, тобто як окремі вчинки або система вчинків, що суперечать загальноприйнятим в суспільстві правовим або моральним нормам. Як синонім поняття «девіантна поведінка» часто використовується термін «асоціальна поведінка» або «поведінка, що відхиляється від норми».

Дослідниками виділяється багато причин, що призводить до відхилень у поведінці неповнолітніх, але всі вони вважають, що першопричиною є ігнорування особливостей цього вікового періоду, недооцінка дорослими глибоких вікових суперечностей у розвитку підлітка (наприклад, порушення взаємин учня з класом, ізолювання його в колективі, неприйняття вчителем, труднощі у навчальному навантаженні, спілкуванні, самовизначенні, – все це спонукає дитину шукати іншої спільноти однолітків, чи старших за віком школярів, у якій би зникало емоційне напруження, знову з'явилась можливість самоствердитися й самореалізовуватися як особистість).

Водночас, девіації у поведінці школярів зумовлені не лише віковими особливостями. Значне місце відводиться сім'ї, як основному осередку формування особистості. Досвід, який дитина набуває у сім'ї, визначатиме її індивідуальну поведінку. Це положення закріплено в ст. 11 Закону України «Про охорону дитинства», де зазначено: «сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Кожна дитина має право на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків. Батько і мати мають рівні права та обов'язки щодо своїх дітей. Предметом основної турботи та основним обов'язком батьків є забезпечення інтересів своєї дитини» [1].

Тому якщо дитина у родині має можливість спостерігати й перебувати в середовищі емоційно позитивних зв'язків, то асоціальні впливи інших середовищ не матимуть на неї деформуючих впливів. А у сім'ях, де немає гармонійності у стосунках, впливи асоціальних елементів на розвиток дитини будуть значимими, та призводить до протиправної поведінки неповнолітніх. Зокрема, кількість злочинів, які скоєні неповнолітніми за останні роки збільшилась. Так, зокрема, за даними МВС України у 2013 році неповнолітніми було скоєно 13541 злочин, 2014 – 12956, 2015 – 13950, 2016 – 13654, 2017 року – 10703 злочини.

Отже, серед чинників, що сприяють вчиненню девіантної поведінки неповнолітньої провідними є такі:

- несприятливі соціальні умови (бездуховність до себе й інших, відчуження від школи, знань, сім'ї);
- безпосередній вплив ровесників чи дорослих людей, вплив негативного соціального фонду на емоційно-духовний стан суспільства;
- соціальна неконтрольованість, відсутність цілеспрямованої молодіжної політики, соціальна незахищеність підлітків;
- нескоординованість роботи ланок, що займаються профілактикою відхилень у поведінці підлітків;
- відсутність позашкільної зайнятості, яка давала б можливість ефективного процесу соціальної адаптації неповнолітніх;
- відсутність нормальних умов для лікування неповнолітніх алкоголіків, наркоманів [2, с. 5].

Таким чином, метою профілактики протиправної поведінки неповнолітніх є подолання або нейтралізація цих чинників за допомогою проведення комплексу профілактичних заходів. Ефективність такої роботи залежить від раціонального добору методів, засобів і прийомів впливу на кожну особистість, а також організації самого процесу профілактичної роботи. Робота буде якісною і мати позитивні результати підчас урахування суб'єктами профілактики індивідуально-психологічних особливостей особи неповнолітнього, на підставі здійснення індивідуального підходу до нього з урахуванням знань, набутих під час дослідження сімейного та шкільного середовища підлітка, чинників, що спричиняють формуванню його правосвідомості.

Список використаної літератури:

1. Про охорону дитинства : закон України від 26.04.2001 № 2402-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
2. Степакова Н. М. Неправомірна поведінка неповнолітніх як найвищий прояв девіантності [Електронний ресурс] / Н. М. Степанкова. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkmu/2010_1/Stepakova.pdf.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук Н. В. Мартовицька

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО АДЕКВАТНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

О. В. Кролюс

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

В наш час розвинених технологій, значного впливу телебачення та мережі Інтернет діти все частіше піддаються впливу негативних прикладів агресивного середовища. Всі ці процеси найгостріше впливають на розвиток і психіку дитини саме